

УДК 338.48B6:791(477)

JEL Classification: L83, M21, R58

ЗЕЛЕНКО О. О.¹, ОСОВСЬКА У. Є.²

КІНОТУРИЗМ ЯК ІННОВАЦІЙНИЙ ІНСТРУМЕНТ РОЗВИТКУ СФЕРИ ГОСТИННОСТІ УКРАЇНИ

DOI: 10.32620/cher.2022.1.10

Постановка проблеми. Кіноіндустрія, як частина креативної індустрії сама по собі покликана генерувати у споживача певні емоції, які, власне, і штовхають споживача конкретного кіно-продукту на подальші кроки – на організацію подорожі у місця, які побачити, або про які почули під час перегляду кінострічки, програми, тощо. Тенденціям розвитку кінотуризму, та пов'язаної з ним сфери гостинності і присвячене дане дослідження. *Мета дослідження:* аналіз рівня розвитку кінотуризму в світі та в Україні із урахуванням наявних природних та історико-культурних ресурсів, що будуть використовуватися задля розвитку вітчизняного кінотуризму, та стануть основою створення нових туристичних маршрутів і підприємств сфери гостинності для різного кола туристів у тому числі і на сході країни. *Методи дослідження:* у процесі здійснення наукової роботи було використано загальнонаукові та спеціальні методи наукової абстракції, індукції та дедукції, статистичного аналізу, аналогії та кількісного і якісного порівняння. *Гіпотеза дослідження:* припущено, що в основу розвитку кінотуризму та пов'язаних із ним підприємств гостинності як складових туристичної галузі в регіонах України має бути покладено сукупність теоретичних засад, історичних передумов та сучасних соціально-економічних обставин розвитку кожного конкретного регіону. *Результати дослідження.* Огляд теоретичних аспектів та історичних фактів розвитку кінотуризму дозволив уточнити його визначення та доповнити існуючу класифікацію його видів. Аналіз тенденцій розвитку кінотуризму в Україні засвідчує, що, незважаючи на вже наявні цікаві кінопродукти, ґрунтовну історико-культурну спадщину та інфраструктурні ресурси сфери гостинності, країна робить тільки перші кроки на шляху до впровадження даного інноваційного інструменту розвитку туризму та закладів гостинності. Відчутний зиск вже мають власники закладів гостинності тих регіонів, що популяризуються у сучасному українському кіно та у телепрограмах. *Висновки та перспективи подальших досліджень.* Східні регіони України, перебуваючи у депресивному стані, потребують нових інструментів розвитку. Кінотуризм має всі шанси стати каталізатором, який сприятиме відновленню занедбаних територій та об'єктів історико-культурної спадщини, інфраструктури та підприємств сфери гостинності, дозволить визначити альтернативний шлях їх розвитку та створити нові туристичні магніти.

Ключові слова:

кінотуризм, туристична індустрія, сфера гостинності, туристичні локації, розвиток.

CINEMA TOURISM AS AN INNOVATIVE TOOL FOR THE DEVELOPMENT OF THE HOSPITALITY IN UKRAINE

Problem statement: The film industry, as part of the creative industry, is designed itself to generate certain emotions of the consumer, which, in fact, push the consumer of a particular film product to further

¹ **Зеленко Олена Олександрівна**, д-р екон. наук, професор кафедри «Міжнародна економіка і туризм», Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля, м. Северодонецьк, Україна.

Zelenko Olena, Doctor of Economic Science, Professor of International Economics and Tourism Department, Volodymyr Dahl East Ukrainian National University, Severodonetsk, Ukraine.

ORCID ID: 0000-0003-4880-246X

e-mail: zelenko.olena@gmail.com

² **Осовська Уляна Євгенівна**, студент 2 курсу спеціальності 242 «Туризм», Східноукраїнський національний Університет ім. В. Даля, м. Северодонецьк, Україна.

Osovska Ulyana, 2nd year student of 242 Tourism Speciality, Volodymyr Dahl East Ukrainian National University, Severodonetsk, Ukraine.

ORCID ID: 0000-0002-3213-4231

e-mail: uni@snu.edu.ua

steps - to organize a trip to places you see or hear while watching films, programs, etc. This study is devoted to the development trends of cinema tourism and related hospitality. *The purpose of the study:* analysis of the level of cinema tourism in the world and in Ukraine, taking into account the available natural, historical and cultural resources that will be used for domestic cinema tourism, and will be the basis for creating new tourist routes and hospitality enterprises for various tourists, as well as for the east of the country. *Research methods:* in the process of scientific work were used general and special methods of scientific abstraction, induction and deduction, statistical analysis, analogy and quantitative and qualitative comparison. *Research hypothesis:* it is assumed that the development of cinema tourism and related hospitality enterprises as components of the tourism industry in the regions of Ukraine should be based on a set of theoretical principles, historical background and current socio-economic circumstances of each region. *Research results:* The review of theoretical aspects and historical facts of cinema tourism development allowed to clarify its definition and supplement the existing classification of its types. Analysis of cinema tourism development trends in Ukraine shows that, despite the already interesting film products, thorough historical and cultural heritage and infrastructural resources of the hospitality industry, the country is only taking the first steps towards implementing this innovative tool for tourism and hospitality. Owners of hospitality establishments in the regions that are popularized in modern Ukrainian cinema and television programs already have a significant benefit. *Conclusions and prospects for further research:* The eastern regions of Ukraine, being in a depressed state, need new tools for development. cinema tourism has every chance to become a catalyst that will help restore abandoned areas and sites of historical and cultural heritage, infrastructure and hospitality enterprises, identify alternative ways to develop them and create new tourist magnets.

Key words:

film tourism, tourist industry, hospitality sphere, tourist locations, development.

Постановка проблеми. Бажання подорожувати, спілкуватися та пізнавати нове переважає перед страхом захворіти. Отже, невід'ємною частиною туристичної індустрії є соціально-культурна складова, завдяки якій відбувається процес розвитку комунікації та підвищення рівня пізнання суспільства. У зв'язку з цим, серед різноманітних видів, найзатребуванішим, останнім часом, стає культурно-пізнавальний туризм, що дає можливість зануритись у світ історії, культури, мистецтва і вважається туризмом майбутнього. Для більшого задоволення культурних потреб туристів зараз почав активно розвиватися такий інноваційний напрямок як кінотуризм, поява якого в межах діяльності туристичної індустрії є логічним результатом розвитку соціуму на сучасному етапі еволюції. Людина, яка прагне подорожувати, поступово змінює свої орієнтири із задоволення потреб через матеріальну та духовну складові на задоволення тих самих потреб через чуттєво-емоційні враження від почутого та побаченого. Кіноіндустрія, як частина креативної індустрії сама по собі покликана генерувати у споживача певні емоції, які, власне, і штовхають споживача конкретного кіно-продукту на подальші кроки – на організацію подорожі у місця, які побачити, або про які по-

чули під час перегляду кінострічки, програми, тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розвиток цього напрямку почався порівняно нещодавно, але, разом з тим, наука про туризм накопичила вже декілька термінів, які у той чи іншій мірі відображають сутність явища, пов'язаного із мандрівками шанувальників кіно чи телебачення. Так Д. Коннел у своєму дослідженні виділяє цілу низку термінів, пов'язаних із поняттям кінотуризму [1]: туризм, генерований фільмом (film induced tourism); туризм, генерований медіа (media induced tourism); екранний туризм (screen tourism); кінематографічний туризм (cinematographic tourism).

Треба зазначити, що в сучасних умовах медіа-туризм ототожнювати з кінематографічним не зовсім реально, адже у сучасні медіа-ресурси входить сукупність засобів масової інформації, до яких належить не тільки телебачення, але й радіо, друкована преса, інтернет.

Найрізноманітніші джерела пропонують різні визначення поняття кінотуризму, що в деякій мірі відрізняються один від одного (таблиця 1).

Таблиця 1 - **Визначення поняття «кінотуризм»**

Визначення 1	Джерело/Автор 2
Кінотуризм – сегмент культурно-пізнавального туризму, який розвивається завдяки індивідуальним уподобанням кожного туриста у сфері кінематографу	Машкіна В.В., Салімон С.С. [2]
Кінотуризм – новий різновид туризму, який є специфічною туристською моделлю і дозволяє людям побачити процес зйомки фільму або відвідати місця, де він був знятий	Гурова Д.Д., Бонтей В.М. [3]
Кінотуризм – це область туристської діяльності, що пропонує продукт, основою якого є нові враження в поєднанні з романтичним настроєм, теплими ностальгічними спогадами, що збереглися після перегляду улюбленого фільму	Портал: ТурКазка [4]
Кінотуризм – це бізнес-залучення відвідувачів через зображення місця або сюжетні лінії місця, в кіно, відео і телебаченні	Шотландська рада з туризму (STB) [5]
Кінотуризм – це туристичні візити до місця призначення або залучення туристичного потоку в результаті демонстрації території по телебаченню, відео або на кіноекрані	VisitBritain – офіційний туристичний портал Сполученого Королівства Великої Британії [5]
Кінотуризм – бізнес, який отримує прибуток від залучення відвідувачів, натхненних красивими пейзажами місць, показаних у кіно, або драмі, або у історіях, пов'язаних із місцями зйомки, представленими у програмі туру	Ачкасова В. В., Салімов С. С. [6]

Джерело: розроблено авторами

Ознайомившись з цими визначеннями, можна сформулювати більш ширше поняття і зазначити, що кінотуризм – це один з найсучасніших інноваційних видів культурно-пізнавального туризму, що формується на основі отриманих вражень після перегляду певного кіно, відео, телевізійного контенту, та генерує створення та функціонування специфічної, пов'язаної із конкретними кінопродуктами категорії закладів гостинності.

Проблемам розвитку кінотуризму всебічно досліджується на світовому рівні, але такий перспективний напрям ще досі не достатньо висвітлений на теренах України. Взагалі поза увагою залишаються східні регіони нашої країни, хоча підґрунтя для розвитку кінематографічного туризму та сфери гостинності на його основі тут не менше ніж у центрі чи на заході нашої країни.

Метою даного дослідження є визначення зв'язку між туризмом та кінематографом, а також аналіз рівня розвитку кінотуризму в світі та в Україні із урахуванням наявних природних та історико-

культурних ресурсів, що будуть використуватися задля розвитку вітчизняного кінотуризму, та стануть основою створення нових туристичних маршрутів та підприємств сфери гостинності для різного кола туристів у тому числі і на сході країни.

Виклад основного матеріалу дослідження. Можна виділити декілька груп чинників, що сприяють виникненню кінотуризму в конкретному регіоні за умов (рисунок 1).

Узагальнена класифікація напрямків формування туристичних потоків на основі кіноіндустрії представлена на рисунку 2. Додаткових пояснень потребує остання група кінотурів – віртуальний кінотуризм. До цієї категорії турів відносять телевізійні програми про подорожі, гастрономічні програми, науково-пізнавальні документальні фільми про історико-культурну та природно-рекреаційні ресурси держав і народів світу [2].

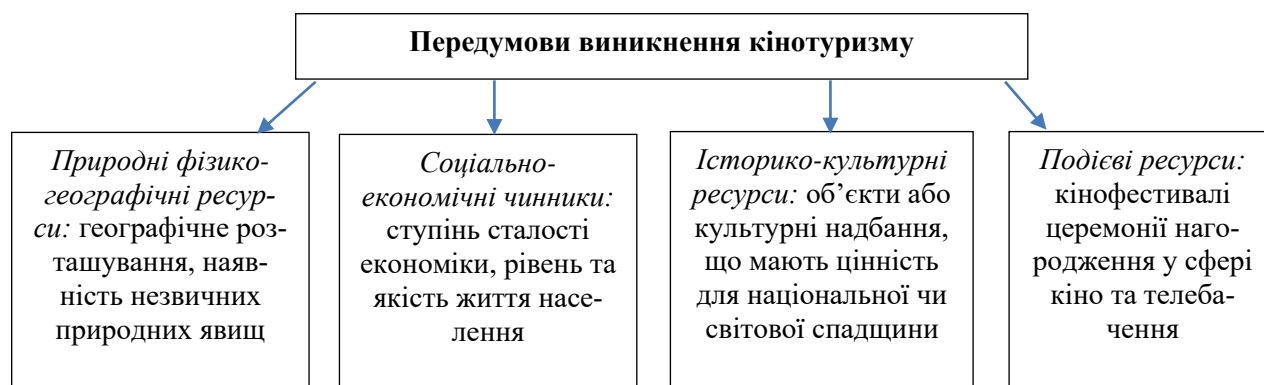

Рисунок 1 – Передумови виникнення кінотуризму
Джерело: розроблено авторами на підставі [1; 2]

Представлена класифікація є умовною, групування напрямків кінотуризму змінюється в залежності від підходів різних науковців, що займалися цією проблематикою.

Зокрема, цікавий варіант з групування напрямків кінотуризму запропонували Машкіна В.В., Салімон С.С. [2], які серед решти виділили такий напрям турів, як відвідування помилкових місць, серед яких зазначають кінотури місцями зйомок, які лише вважаються такими (зйомки насправді відбувалися в іншому місці): яскравим прикладом такої ситуації є фільм «Хоробре серце», який за сюжетом демонструє події що розгорталися у Шотландії, але, насправді, всі зйомки проводилися в Ірландії.

Згідно з дослідженням «Tourism Competitive Intelligence», 40 млн туристів вибирають для відвідування країни, що стали головними локаціями популярних фільмів. Більше 10% туристів відзначають, що саме кінокартини стають значним фактором при виборі маршрутів подорожей [7].

Більшість фахівців у сфері туристичної діяльності стверджують, що першим потоком кінотуризму стали саме подорожі по місцях зйомок культової саги про відважного Гаррі Поттера. Дійсно, екранізована Поттеріада призвела до виникнення окремого потоку туристів, що мандрують місцями зйомок серіалу та витрачають великі суми за шанс відчувати себе чарівником.

Але, насправді, сучасний кінотуризм виник набагато раніше у 60-х роках минулого століття, коли на світ з'явився перший тематичний парк Уолта Діснея, що побудований у Каліфорнії. Легендарний мультиплікатор особисто керував його розробкою

та будівництвом. Сьогодні Діснейленд вважається найбільш відвідуваним парком світу: з моменту запуску 1955 року його відвідали 700 млн людей. На відміну від інших філій, каліфорнійський Діснейленд розширювався поступово. Тепер це цілий курортний комплекс із улюбленими персонажами та шістьма десятками атракціонів. Парк поділений на вісім тематичних зон, які поєднує старовинна вузькоколейка. Тут є замок Сплячої красуні, карусель Пітера Пена, лабіринт Аліси, величезне колесо огляду Міккі-Мауса, свої готелі та ресторани. А ще в Діснейленд регулярно проходять барвисті паради мультяшних героїв. Кульмінацією кожного дня стає традиційний діснеєвський феєрверк [10]. Зараз тематичні Діснейпарки можна зустріти у різних кутках світу.

Перелік основних кінотворів, що генерують туристичний потік та розвиток сфери гостинності з відповідним контентом, є достатньо великим: «Гаррі Поттер», «Володар Перстнів», «Хроніки нарнії», «Горець», «Їж, молись, кохай», «Блакитна лагуна», «Мільйонер з нетрів», «Зіркові війни», «Лара Кроуфт – розкрадачка гробниць», «Пірати Карибського моря», «Аватар», «Гра престолів», тощо [8-10].

Не можна забувати про підприємства кіноіндустрії, які після випуску успішних стрічок привертають увагу туристів. Серед найвідоміших об'єктів, які приймають кінофанатів, лідерами є [11]: Universal, Голівуд, Лос-Анджелес (США); Warner Bros, Голівуд, Лос-Анджелес (США); Paramount, Голівуд, Лос-Анджелес (США);

Рисунок 2 – Напрями розвитку кінотуризму.
Джерело: розроблено авторами на підставі [1; 2]

Британське відділення Warner Bros, Лондон (Великобританія); Cinecitta в Римі (Італія); Weta у Веллінгтоні (Нова Зеландія); La Cité du Cinéma в паризькому передмісті Сен-Дені (Франція); Film City в Мумбаї, Боллівуд (Індія); Studio Ghibli (Японія) - студія анімаційного кіно; Filmpark Babelsberg під Берліном (Німеччина); Atlas, Уарзат (Марокко) – найбільша кіностудія у світі, що розташована у пустелі.

Окрім підприємств кіноіндустрії не варто забувати і про події, що пов'язані із життям кінематографічного світу – це фестивалі, церемонії вручення нагород та кінопремій. Серед усієї сукупності подій, що проводяться щорічно у різних країнах світу, найбільш відвідуваними є [1]: Премія Академії кінематографічних мистецтв і наук «Оскар»; Канський кінофестиваль «Золота пальмова гілка»; Венеціанський кінофестиваль «Золотий лев»; «Кришталевий глобус»;

Берлінський кінофестиваль «Золотий ведмідь».

Наша держава також має в наявності відомі кінокартини, що потроху генерують додатковий потік туристів до різних місць України. Так, успіхом вже користується сучасне українське кіно, зокрема, серіал «Кріпосна», який став хітом за кількістю переглядів у Польщі. Події стрічки відносять глядачів в XIX століття. Аудиторія фільму зростає небаженими темпами. Щоб краще передати атмосферу, творці серіалу відмовилися від штучних павільйонних декорацій. У списку локацій виявилися великі надбання архітектури: Києво-Печерська Лавра і столичний «Шоколадний будинок», Національний музей народної архітектури та побуту Пирогово, Національний історико-культурний заповідник «Качанівка», а також «тернопільський Версаль» - Палац Вишневецьких. Серед причин успіху

українського серіалу у вітчизняних та закордонних глядачів називають географічний фактор. «Вперше на наших екранах з'явився серіал, дія якого відбувається в наших географічних широтах...» [12]. Серіал уподобав польський глядач і вже зараз є вітчизняні та іноземні туристи, що приїжджають відвідати місця зйомок серіалу і перейнятися всією його атмосферою.

3 травня 2021 року відбулася прем'єра українсько-словацького історичного телесеріалу «Слов'яни». Це історичний серіал із елементами фентезі, завдяки якому, глядач має можливість перенестися у VII століття і побачити життя своїх предків. Стрічка містить давньослов'янські обряди, реконструйовані вченими-фольклористами, та фрагменти замовлянь. Події розгортаються за часів вторгнення аварів на слов'янські землі паралельно у двох поселеннях: городищі землеробів Фурнау та у схованому високо в Карпатах селищі мисливців і пастухів Великий Стіл. Головна мета творців серіалу – це зробити слов'ян і їхню міфологію, «слов'янську тему» взагалі модними у світі, поставивши її в один ряд із давньогрецькою та давньоримською міфологіями. Більша частина фільмування серіалу проходила в Житомирській області. Зйомки на Житомирщині тривали з травня по листопад 2019 року поблизу сіл Дениші та Тригир'я Тетерівської територіальної громади, а також частково в Києві та на локаціях у Чехії та Словаччині [13]. У Тетерівській сільській об'єднаній територіальній громаді, вже розвивають кінотуризм на локаціях, де проходили зйомки серіалу. За дослідженнями, завдяки серіалу потік туристів до громади зріс. Зараз великою популярністю користуються локації, де знімалася стрічка, і які пропонують для огляду під час екскурсії туристичним маршрутом громади. До турмаршруту включені скеледром, руїни садиби Терещенків, костел блаженного Владислава з Гельньова, Преображенський Тригирський чоловічий монастир, дуб Патріарх, меморіально-мінералогічний музей ім. В. Г. Бондарчука. Щодо самої стрічки, то один зі знімальних її майданчиків розташований поруч з відомим скеледромом у Денишах. Там залишилися цікаві декорації, які використовувалися для сцен фільму. За-

раз вони є гарними локаціями для туристів, адже вже перетворилися на оригінальні фотозони [14]. Робота над розвитком даного напрямку та відповідних закладів, що обслуговують таку категорію туристів, у громаді продовжується.

«Захар Беркут» - ще одна кінострічка українсько-американського виробництва, яка була випущена у прокат у 2019 році. Кінокартину знімали англійською мовою для міжнародного прокату, а для України продублювали українською. Зйомки відбувалися в Карпатах (поблизу озера Синевір та Манявського водоспаду) і під Києвом. Стрічка мала успіх не тільки в Україні, але й в країнах Північної Америки. На тлі сюжетної лінії глядачі фільму знайомляться із чудовими краєвидами України. Самі іноземні актори, які приймали участь у зйомках, були вражені не тільки краєвидами, але й багатоманітністю історією, незабутніми національними костюмами. Відстежити чіткий взаємозв'язок між переглядом фільму та формуванням в'їзного туристичного потоку до Карпат дуже важко, але, за свідченнями господарів закладів гостинності, вже є клієнти, які приїхали з-за кордону саме після перегляду цієї стрічки. Позаочі фільм «Захар Беркут» порівнюють із «Грою престолів» [15], яка мала успіх і як кінострічка і як маркетинговий інструмент просування нових туристичних destinations, генеруючи безліч супутніх тематичних підприємств сфери гостинності.

Індустріальні пейзажі Кривого Рогу, який вже і так спеціалізується на розвитку промислового туризму, виявилися унікальним місцем для зйомок фільму українського виробництва «Червоний» (2017 р. випуску в прокат). За словами продюсера, вони об'їздили половину України, включаючи Карпати та Північ, у пошуках локації фільму. Але в результаті, одному з художників попалися в Інтернеті чудові червоні гори і, оскільки кінокартина має назву «Червоний», такі світлини надихнула творців приїхати в це місце і переконатися, що воно є унікальним. Фільм було знято за мотивами однойменного роману Андрія Кокотюхи, що складається із трьох частин. Основна частина фільму за сюжетом відбувається у ГУЛАГу, де українці підняли повстання.

[16]. Зараз, туристична фірма «Україна Інкогніта» пропонує індустріальний тур в Кривий Ріг, в який входить і відвідування локацій зйомок фільму «Червоний». Це екскурсія до підземель Кривбасу – штольних, штучних печер, біля села Аннівка під Кривим Рогом, більш відомі як Кочубеївські; відвідування знімального майданчику «криворізького ГУЛАГу-концтабору» [17]. Місцеві мешканці покладали велику надію на те, що декорації після зйомок буде збережено та використано для нових екскурсійних маршрутів, але «не сталося як гадалося», більшість об'єктів була втрачена через недогляд та відсутність охорони [18]. Мрія перетворити локації зйомок у Кривому Розі на другий Хоббітон так і залишились мрією.

Сьогодні вже є певний перелік українських туроператорів, які пропонують екскурсії (тури) по локаціях, де проходили зйомки кінофільмів, або по місцях, про які розповідається у стрічці: туроператор «Андреоллі-тур» - фільм «Д'артаньян і три мушкетери», екскурсія «Шляхами Мушкетерів»; туроператор «Karpaty Travel» - фільм «Синевир», тур «Відпустка в Карпатах. Колочава»; туроператор «Україна Інкогніта» - фільм «Червоний», індустріальний тур «Подорож на іншу планету»; туроператори «ТамТур» і «ЄвроСтандарт» - фільм «Вій», екскурсія «Скарби Північної столиці»; туристична компанія «Чорнобиль тур» - серіал «Чорнобиль», екскурсії Чорнобильською зоною [19-24]. Остання туристична компанія – національний провайдер екскурсій Чорнобильською зоною, «Чорнобиль тур» [24], пропонує екскурсії на будь-який гаманець для туристів, які бажають відвідати місце, представлені у серіалі американського виробництва «Чорнобиль», що вийшов у прокат у 2019 році. Серед місць зйомок – два київських університети, національна бібліотека ім. В. І. Вернадського і узбережжя Київського моря. Парадоксальним є той факт, що більшість локацій нібито Чорнобильської АЕС взагалі знімалися не в Україні [25].

Події у світі кінематографії також привертають велику увагу з боку глядачів та шанувальників кіно в Україні. Серед найбільш відвідуваних фестивалів, які про-

ходять в Україні [26]: Одеський кінофестиваль «Золотий Дюк», Київський міжнародний фестиваль короткометражних фільмів (KISFF); Docidays.ua – міжнародний фестиваль документального кіно; Київський міжнародний кінофестиваль «Молодість»; фестиваль вуличного кіно (м. Коростень); фестиваль короткометражних фільмів «Wiz-Art» (м. Львів); Одеський міжнародний кінофестиваль; фестиваль україномовного кіно «Відкрита ніч» (Київ); фестиваль телевізійного кіно «Корона Карпат» (м. Трускавець). Звичайно, рівень, кількість учасників і гостей представлених фестивалів не такі масштабні, як у тих що представлені вище, але, без сумніву ці заходи також привертають увагу туристів, що є шанувальниками різноманітних жанрів кіно. На окрему увагу заслуговує зовсім «юна» церемонія нагородження національної кінопремії «Золота дзига», започаткована у 2017 році, яка на час свого проведення окрім професійних діячів та номінантів збирає шанувальників кіно і фанатів кінозірок з усіх куточків України.

Столиця також пропонує екскурсії по кіностудіях ім. О. Довженка [27] та FILM.UA [28]. Це зустріч з минулим (у випадку з першим об'єктом) і майбутнім українського кінематографу (якщо відвідуєте другу кіностудію). Під час екскурсії відвідувачів знайомлять із усіма стадіями створення кіно та телевізійного продукту; занурюються у світ анімаційного кіно та дізнаються яким чином відбувається процес озвучування, як знімають різноманітні телевізійні шоу-програми, тощо. Не відстає від Києва і Одеська кіностудія, яка також відкриває свої двері для туристів Південної Пальміри, запрошуючи відвідати музеї експозиції та техніки кіно.

Не можна не пригадати музей, що функціонує з 2000 року у Верховинському районі на Івано-Франківщині – це музей кінофільму «Тіні забутих предків» [29], який відкрився в хаті Петра і Євдокії Солюків. Саме у тут в 1963-1964 роках, упродовж семи місяців, проживав під час зйомок знаменитий кінорежисер Сергій Параджанов. Усі гості й відвідувачі музею можуть тут переглянути фільм і ознайомиться з історією створення кінострічки. Музейна

експозиція представляє речі, пов'язані з фільмом. За окрему плату можна приміряти гуцульський костюм і зробити фотографії.

Схід України також має перспективи розвитку кінотуризму. Прихований потенціал у напрямку літературного та пов'язаного з ним кінотуризму має м. Старобільськ, оспіване у «12 стільцях» І. Ільфа та Є. Петрова та представлене у однойменних кінострічках (яких до речі дві) як Старгород. Насправді, зйомки обох стрічок проходили на інших локаціях, але, незважаючи на ці, відомі всім факти, Старобільськ, що зараз позиціонує себе культурною столицею Луганщини, все одно приймає незначний потік шанувальників і літературного твору і фільму. Крім того, саме у Старобільську знімався відомий фільм «Дике поле» режисера Я. Лодигіна. Сюжет стрічки засновано на романі С. Жадана «Ворошиловград». Фільм вийшов у прокат у 2018 р. та викликав резонанс у суспільстві, його неоднозначно оцінюють критики, але вже зараз є поодинокі туристи, які відвідують Старобільськ, аби власними очима подивитися на містечко, згадане у відомому романі та на локації, зняті у сучасному українському кіно.

Вже зараз на теренах українського Донбасу знімають кілька паралельних кінопроектів. Серед них найцікавішим є «Євродонбас» фільм присвячений тому, як українці та європейці у другій половині XIX сторіччя будували промисловість Луганської та Донецької областей [30]. Локації, що обираються для зйомок – це місця де залишились ще пам'ятки історії та архітектурні будівлі того часу. Так до локацій зйомок увійшли школа у смт. Нью-Йорк, що на Донеччині та будівля лікарні содового заводу, що у м. Лисичанськ на Луганщині. Обидві пам'ятки архітектури мають більш ніж сторічну історію, а їх демонстрація у фільмі стовідсотково приверне увагу потенційних туристів.

Не останню роль у розвитку туризму та сфери гостинності на сході України відіграють події кінематографічного світу, що відбуваються на території цих регіонів. Так, у 2017 на Луганщину до м. Северодонецьк завітав міжнародний фестиваль документального кіно

Docudays.ua, що проходить різними містами України, привернувши увагу регіональної спільноти та пожвавивши внутрішні маршрути руху шанувальників кіно в Луганській області [31]. Такий самий ефект мав інший захід, проведений на Лугагщині у 2019 році – це фестиваль «Нове українське кіно» [32]. Фестиваль проходив майже місяць, в межах якого всі бажаючі з різних куточків області отримали можливість безкоштовно переглянути нові сучасні кінотвори українського виробництва.

15 листопада 2021 року у Довженко-Центрі (Київ) стартувала освітня програма «Культурфільм: Кіноревізія Донбасу 2.0» [33]. Це спеціальний цикл кінопоказів та лекцій відомих дослідників, присвячений темі Донбасу у кінематографі радянської доби. Глядачі матимуть змогу побачити, відчутти й зрозуміти особливості формування індустріального образу Донбасу та його ідентичності у кіно, і простежити їх зміни від 1930-х років до часів перебудови та здобуття Україною незалежності. Такий захід має сприяти поширенню інформації про регіон, зацікавити учасників, та спонукати їх до візиту на Схід країни, аби особисто побачити ті території та об'єкти, що представлені у кінострічках.

Неоціненну послугу східним регіонам для розвитку туризму надають випуски різних тревел-шоу, які у 2020, коли закрились кордони переорієнтувались на внутрішні дестинації. Завдяки проекту «Орел та Решка: Вдома краще!» [34] мешканці нашої країни побачили та по новому подивились на такі міста як Краматорськ, Соледар, Бахмут, Северодонецьк. У випуску, присвяченому східним областям на всю країну показали фестиваль «Східний бастион», який щорічно проводять в обласному центрі Луганщини. Коментарі підписників після публікації відео у мережі демонструють бажання відвідати ці місця у майбутньому. Виявляється, що навіть не всі мешканці східної частини країни знають про можливості відпочинку та про цікаві місця своєї малої батьківщини. Завдячуючи циклу таких телепрограм, мешканці інших

областей отримали змогу побачити безкрайні степи, чудові красвиди та неймовірні пейзажі сходу України. Тревел-блогери наочно показали і довели, що тут є де зупинитися, що подивитись та є чим зайнятись, якщо ви шанувальник активного відпочинку.

Є ще одна категорія кінопродуктів, які у майбутньому мають всі шанси генерувати туристичний потік та спонукати для створення відповідної інфраструктури на території східної частини країни. Це кінофільми, присвячені воєнним подіям, що розгортаються тут з 2014 року, це ціла низка і документальних і художніх стрічок, які розповідають про окремих постатей чи про окремі події, що відбуються протягом всього збройного конфлікту: «Кіборги», «Терикони», «Луганський форпост», «Донбас», «Погані дороги»... Цей список можна продовжувати ще довго. У майбутньому, ці фільми можуть стати основою для ностальгічного чи мілітарі-туризму по місцях воєнних подій сучасності, але це тільки перспектива, яку буде реалізовано після завершення воєнного протистояння.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Україна поки що не стала Меккою кінематографічного туризму, але існує багато перспектив, велика кількість можливостей на які у повній мірі не звертають уваги наші провайдери туристичних послуг та, зокрема, послуг гостинності. Тим не менше, відчутний зиск вже мають власники закладів гостинності тих регіонів, що популяризуються у сучасному кіно та у телепрограмах: це західні регіони і узбережжя Чорного моря. Тож національним туроператорам є сенс використовувати наявні ресурси кіноіндустрії, які дозволять сформувати додатковий потік туристів.

Східні регіони України, перебуваючи у депресивному стані, потребують нових інструментів розвитку. Кінотуризм має всі шанси стати каталізатором, який сприятиме відновленню занедбаних територій та об'єктів історико-культурної спадщини, інфраструктури та підприємств сфери гостинності, дозволить визначити альтернативний шлях їх розвитку та створити нові туристичні дестинації для самих мешканців регіону та для решти населення країни.

Найперспективнішим є відвідування місць та конкретних об'єктів, що були представлені у різноманітних тревел-шоу, що прискорить розвиток внутрішньо-регіонального туризму та дозволить залучити новий потік мандрівників з інших областей України.

Література

1. Connell J. Film Tourism – Evolution, Progress and Prospects. *Tourism Management*. 2012. 33 (5). P. 1007-1029.
2. Машкіна В. В., Салімон С. С. Кінотуризм – інноваційний напрямок розвитку культурно-пізнавального туризму. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Географічні науки*. 2018. Вип.8. С.263-269.
3. Гурова Д. Д., Бонтей В. М. Кінотуризм – перспективний напрям розвитку туризму XXI століття. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції "Стратегічні перспективи туристичної та готельно-ресторанної індустрії в Україні: теорія, практика та інновації розвитку" (м. Умань, 30-31.10.2019 р.). Умань: Візаві, 2019. 350 с. С.22-24.
4. Кінотуризм: популярні туристичні місця, де знімали кіно. *TourKazka: мандри як стиль життя*. 22 січня 2020. URL: <https://tourkazka.com/kinoturizm-populyarni-mistsya-de-znimaly-kino/>
5. Quantifying Film and Television Tourism in England. *Report for Creative England in association with VisitEngland by Olsberg SPI*. 4th of March 2015. URL: <https://applications.creativeengland.co.uk/assets/public/resource/140.pdf>
6. Ачкасова В., Салімон С. Кінотуризм – інноваційний напрям розвитку туризму в Україні. *Вісник ХНУ імені В. Н. Каразіна*. 2019. Вип. 9, С. 164-172.
7. Кино как драйвер туризма или почему «Игру Престолов» захотят снимать и в России: Ассоциация туроператоров. 23 сентября 2019. URL: <https://www.atorus.ru/news/press-centre/new/48642.html>
8. 10 мест, где снимали «Гарри Поттера». РБК. 6.05.2020. URL: <https://realty.rbc.ru/news/5eac74e59a79477ceecfe95>

9. Горидко М. Кинотуризм: 10 мест на земле, где можно ощутить себя кинозвездой: Mandria.ua 27 лютого 2017. URL: <https://www.mandria.ua/uk/cities/3022>
10. Смирнова У. 10 самых грандиозных парков развлечений в мире. РБК. 06.02.2019. URL: <https://realty.rbc.ru/news/5c59ce419a7947032e86c8d6>
11. Названо 10 кіностудій світу, найбільш цікавих для туристів. Уніан. 26.02.2016. URL: <https://www.unian.ua/world/1276944-zmi-v-chechni-u-viyskoviy-chastini-stalasya-masovabiyka-mij-mistsevimi-ta-rosiyskimi-soldatami-video.html>
12. Украинская «Рабыня Изаура»? Названы причины небывалого успеха сериала «Крепостная» в Польше: ТК.Media. 11 серпня 2019. URL: <https://tk.media/news/ukrainskaya-rabynya-izaura-nazvany-prichiny-nebyvalogo-uspeha-seriala-krepostnaya-v-polshe>
13. Слов'яни (телесеріал): інформаційна довідка. Вікіпедія: вільна енциклопедія. URL: [https://uk.wikipedia.org/wiki/Слов'яни_\(телесеріал\)](https://uk.wikipedia.org/wiki/Слов'яни_(телесеріал))
14. У Тетерівську громаду зріс потік туристів після зйомок телесеріалу. Укрінформ. 15.10.2019. Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-regions/2799180-u-teterivsku-tergromadu-zris-potik-turistiv-pisla-zjomok-teleserialu.html>
15. Бойчук А. Фільм «Захар Беркут», який сьогодні вийшов у широкий прокат, порівнюють із «Трою престолів». Галичина. 10.10.2019. URL: <https://galychyna.if.ua/analytic/film-zaharberkut-yakiy-sogodni-viyshov-u-shirokiy-prokat-porivnyuyut-iz-groyu-prestoliv/>
16. Кривой Рог – уникальное место для съёмок фильма «Червоный», – Андрей Суярко. Первый городской. 11.04.2016. URL: <https://one.kr.ua/news/3388>
17. Подорож на іншу планету. Індустріальний тур в Кривий Ріг. Україна-Інкогніта. URL: <https://incognita.com.ua/podorozh-na-inshu-planetu-industrialniy-tur-v-kriviy-rig>
18. У Кривого Рога не получилось стать Хоббитом. Почему? Первый Криворожский. 12.09.2017. URL: <https://1kr.ua/news-35797.html>
19. Екскурсія «Шляхами Мушкетерів». Андреоллі-тур. URL: <https://lviv-tourist.info/mushketery/>
20. Відпустка в Карпатах: Колочава. Karpaty Trevel. URL: <https://www.karpaty.travel/ua/tours/combi/vidputska-kolochava/>
21. Фотогалерея: Синевир. В Украине снимают первый фильм ужасов в 3D. Кореспондент. 12.03.2012. URL: <https://korrespondent.net/showbiz/cinema/1328822-fotogalereya-sinevir-v-ukraine-snimayut-perviy-film-uzhasov-v-3d>
22. Скарби Північної Столиці (Екскурсія до Чернігова). ЄвроСтандарт. URL: http://estandard.com.ua/sokrovishcha_severnoy_s_tolitsy_chernigov/
23. 5 украинский достопримечательностей, где снимали культовые фильмы: Ukraine is. 09.10.2018. URL: <https://www.ukraine-is.com/ru/5-ukrainskix-dostoprimechatelnostej-gde-simali-kultovye-filmy/>
24. Чорнобиль тур.ua: офіційний сайт національного провайдера екскурсій в Чорнобильську зону. URL: https://chernobyl-tour.com/ukraine/?action_skin_change=yes&skin_name=ua
25. Косянчук І. Де знімали американський фільм про Чорнобиль? Погляд. 14.05.2019. URL: <https://poglyad.tv/de-znimaly-amerykanskyj-film-pro-chornobyl-article>
26. Кінофестиваль. Державне агентство України з питань кіно. URL: <https://usfa.gov.ua/tag/kinofestiyval>
27. Кіно і люди: екскурсія на кіностудію ім. О. Довженка. Relax: event and travel services. URL: <https://relax.com.ua/uk/ekskursiyi-pokiyevu/cinema-and-people/>
28. Екскурсії по кіностудії Film.ua. Film.ua. Режим доступу: <https://film.ua/uk/services/events/filmemotion>
29. Музей кінофільму «Тіні забутих предків». Йо Верховина. URL: <https://verkhovyna.life/tini/>
30. Мамонова Г. "До того бідного Донбасу доколувають з усіх боків". Корній Грицюк знімає фільм про історію сходу. Суспільне. 14.04.2021. URL: <https://suspilne.media/122226-do-togo-bidnogo-donbasu-dokolupuutsa-z-usih-bokiv-kornij-gricuk-znima-film-pro-istoriu-shodu/>
31. XIV Мандрівний міжнародний фестиваль документального кіно

"DOCUDAYS UA" завітає на Луганщину. 21.11.2017. ВістіЛуг. URL: <http://vistilug.com.ua/news/1020-xiv-mandrivnii-mizhnarodnii-festival-dokumentalnogo-kino-docudays-ua-zavitae-na-luganshchinu/>

32. Фестиваль «Нове українське кіно» на Луганщині. Суспільне. 15.04.2019. URL: <https://dn.suspilne.media/news/18321>

33. Культурфільм: кіноревізія Донбасу. Довженко-центр. URL: <https://dovzhenkocentre.org/event/kulturf-lm-k-norev-z-ya-donbasu-2-0/>

34. Дома лучше! Донбас. YouTube. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=aeqHxlnfThw>

Reference

1. Connell, J. (2012). Film Tourism - Evolution, Progress and Prospects. *Tourism Management*. 33 (5). 1007-1029.

2. Mashkina, V. V., Salimon, S. S. (2018). Film tourism - an innovative direction in the development of cultural and cognitive tourism. *Scientific Bulletin of Kherson State University. Series: Geographical Sciences*. Issue 8. 263-269.

3. Gurova, D. D, Bontay, V. M. (2019). Film tourism - a promising area of tourism in the XXI century. Proceedings of the All-Ukrainian scientific-practical conference "Strategic prospects of the tourism and hotel and restaurant industry in Ukraine: theory, practice and innovation of development" Uman: Vizavi, 350 (22-24).

4. Film tourism: popular tourist places where movies were shot. (2020) TourKazka: travel as a lifestyle. Retrieved from: <https://tourkazka.com/kinoturyzm-populyarni-mistsya-de-znimaly-kino/>

5. Quantifying Film and Television Tourism in England. Report for Creative England in association with VisitEngland by Olsberg SPI. 4th of March 2015. Retrieved from: <https://applications.creativeengland.co.uk/assets/public/resource/140.pdf>

6. Achkasova, V., Salimon, S. (2019). Film tourism - an innovative direction of tourism development in Ukraine. *Bulletin of Karazin KhNU*. 9. 164-172.

7. Cinema as a driver of tourism or why "Game of Thrones" will want to shoot in Russia (2019). *Association of Tour Operators*. September 23. Retrieved from:

<https://www.atorus.ru/news/press-centre/new/48642.html>

8. 10 places where "Harry Potter" was filmed (2020). *RBC*. Retrieved from: <https://realty.rbc.ru/news/5eac74e59a79477ceecfe95>

9. Goridko, M. (2017). Film tourism: 10 places on earth where you can feel like a movie star. *Mandria.ua*. Retrieved from: <https://www.mandria.ua/en/cities/3022>

10. Smirnova, U. (2019). 10 most ambitious amusement parks in the world. *RBC*. Retrieved from: <https://realty.rbc.ru/news/5c59ce419a7947032e86c8d6>

11. Is was named 10 film studios in the world, what are the most interesting for tourists (2016). *UNIAN*. Retrieved from: <https://www.unian.ua/world/1276944-zmi-v-chechni-u-viyskoviy-chastini-stalasya-masova-biyka-mij-mistsevimi-ta-rosiyskimi-soldatami-video.html>

12. Ukrainian "Slave Isaura"? The reasons for the unprecedented success of the series "Krepostnaya" in Poland are named (2019). *TK.Media* Retrieved from: <https://tk.media/news/ukrainskaya-rabynya-izaura-nazvany-prichiny-nebyvalogo-uspeha-seriala-krepostnaya-v-polshe>

13. Slavs (TV series): information reference. Wikipedia: free encyclopedia. Retrieved from: [https://uk.wikipedia.org/wiki/Слов'яни_\(телесеріал\)](https://uk.wikipedia.org/wiki/Слов'яни_(телесеріал))

14. The flow of tourists to the Teteriv community has increased after the shooting of the TV series. (2019). *Ukrinform*. Retrieved from: <https://www.ukrinform.ua/rubric-regions/2799180-u-teterivsku-tergromadu-zris-potik-turistiv-pisla-zjomok-teleserialu.html>

15. Boychuk, A. (2019). The film "Zahar Berkut", which was released today, is compared to "Game of Thrones". *Galicja*. Retrieved from: <https://galychyna.if.ua/analytic/film-zahar-berkut-yakiy-sogodni-viyshov-u-shirokiy-prokat-porivnyuyut-iz-groyu-prestoliv/>

16. Krivoy Rog - a unique place for the filming of "Red" - Andrei Suyarko (2016). *The first city*. Retrieved from: <https://one.kr.ua/news/3388>

17. Travel to another planet. Industrial tour to Kryvyi Rih. *Ukraine-Incognita*. Retrieved from:

<https://incognita.com.ua/podorozh-na-inshu-planetu-industrialniy-tur-v-kriviy-rig>

18. Kryvyi Rih failed to become a Hobbiton. Why? (2017). The first Kryvyi Rih. Retrieved from: <https://1kr.ua/news-35797.html>

19. Excursion "In the Way of the Musketeers". Andreolli tour. Retrieved from: <https://lviv-tourist.info/mushketery/>

20. Vacation in the Carpathians: Kolochava. *Carpathians Travel*. Retrieved from: <https://www.karpaty.travel/ua/tours/combi/vidpu-stka-kolochava/>

21. Photo gallery: Synevyr. The first horror film in 3D is being shot in Ukraine. (2012). *Correspondent*. Retrieved from: <https://korrespondent.net/showbiz/cinema/1328822-fotogalereya-sinevir-v-ukraine-snimayut-pervyj-film-uzhasov-v-3d>

22. Treasures of the Northern Capital (Excursion to Chernihiv). *EuroStandard*. Retrieved from: http://estandard.com.ua/sokrovishcha_severnoy_s_tolitsy_chernigov/

23. 5 Ukrainian sights where cult films were shot (2018). *Ukraine is*. Retrieved from: <https://www.ukraine-is.com/en/5-ukrainskix-dostoprimechatelnostej-gde-snimali-kultovye-filmy/>

24. Chornobyl tur.ua: official site of the national provider of excursions to the Chornobyl zone. Retrieved from: https://chernobyl-tour.com/ukraine/?action_skin_change=yes&skin_name=ua

25. Kosyanchuk I. Where was the American film about Chernobyl made? (2019). *View*. Retrieved from: <https://poglyad.tv/de-znimaly-amerykanskyj-film-pro-chornobyl-article>

26. Film Festival. State Agency of Ukraine for Cinema. Retrieved from: <https://usfa.gov.ua/tag/kinofestyval>

27. Cinema and people: a tour of the film studio. O. Dovzhenko. Relax: event and travel services. Retrieved from: <https://relax.com.ua/uk/ekskursiyi-pokiyevu/cinema-and-people/>

28. Excursions to the Film.ua film studio. Film.ua. Retrieved from: <https://film.ua/uk/services/events/filmemotion>

29. Museum of the film "Shadows of Forgotten Ancestors". *Yo Verkhovyna*. Retrieved from: <https://verkhovyna.life/tini/>

30. Mamonova G. "To the poor Donbass pecked on all sides." Korniy Hrytsiuk is making a film about the history of the East. (2021). *Public*. Retrieved from: <https://suspilne.media/122226-do-togo-bidnogo-donbasu-dokolupuutsa-z-usih-bokiv-kornij-gricuk-znimae-film-pro-istoriu-shodu/>

31. XIV Traveling International Documentary Film Festival "DOCUDAYS UA" will visit Luhansk region. (2017). *NewsMead*. Retrieved from: <http://vistilug.com.ua/news/1020-xiv-mandrivnii-mizhnarodnii-festival-dokumentalnogo-kino-docudays-ua-zavitae-na-luganshchinu/>

32. New Ukrainian Cinema Festival in Luhansk Region. (2019). *Public*. Retrieved from: <https://dn.suspilne.media/news/18321>

33. Cultural film: film revision of Donbass. *Dovzhenko Center*. Retrieved from: <https://dovzhenkocentre.org/event/kulturf-lm-k-norev-z-ya-donbasu-2-0/>

34. In home is better! Donbas. *YouTube*. Retrieved from: <https://www.youtube.com/watch?v=aeqHxInfThw>

Стаття надійшла

до редакції : 15.01.2022 р.

Стаття прийнята

до друку: 30.03.2022 р.

Бібліографічний опис для цитування :

Зеленко О. О. Кінотуризм як інноваційний інструмент розвитку сфери гостинності України / О. О. Зеленко, У. Є. Осовська // Часопис економічних реформ. – 2022. – № 1 (45). – С. 80–91.

